

dine, Žigmanov ukazuje na iznenađujući i upitni utjecaj velikih stranaka poput Demokratske stranke na izborne tokove. On ovaj utjecaj, koji je inače vidljiv kod skoro svih manjina, tumači kao interes stranaka da se nacionalna vijeća manjina stave pod kontrolu, da se pacificiraju zahtjevi manjina i da se sinekuralno namiri jedan broj kadrova. Osim toga, uočljiva je prevaga stranačkih nad manjinskim interesima. S druge strane, Žigmanov zaključuje da zajedničko djelovanje politike i civilnog sektora vodi uspjehu, za razliku od politikantskog etno-biznisa i nedostatka kompetencija.

Značajnu pozornost Žigmanov povećuje financiranjem hrvatske infrastrukture i međudržavnim odnosima Srbije i Hrvatske, te mjestu vojvođanskih Hrvata u tim odnosima. On uočava da vojvođanski Hrvati nisu važan činilac unutar srpsko-hrvatske perspektive i daje preporuke za poboljšanje ove situacije.

Kao kroničar, Žigmanov analizirano razdoblje ocjenjuje kao pozitivno s obzirom na „osvajanje slobode“ za Hrvate u Vojvodini, iako primjećuje da punina slobode još nije osvojena. Postizanje ove „punine“ predstavlja ozbiljan zadatak koji zahtijeva sinkronizirani angažman čitave zajednice. U tom smislu publikacija Tomislava Žigmanova predstavlja preko potrebni prilog demokratskoj raspravi i usuglašavanju stavova s obzirom na najvažnija pitanja vojvođanskih Hrvata. On sam primjećuje kako je publikacija tek neka vrsta uvoda, ali kroz nju su iskazani i ciljevi i najveće poteškoće koje se nalaze na putu prema ciljevima. Stoga bi ovu publikaciju trebali pročitati svi oni koji se nalaze u institucijama hrvatske zajednice u Vojvodini, kao i članovi zajednice uopće koji žele razumjeti

procesе unutar zajednice i korake njenih institucija u budućnosti.

Tekst Tomislava Žigmanova pridonosi ne samo uspostavljanju racionalnije slike među i o Hrvatima u Vojvodini, gdje se nudi kao moguće primjereniji odgovor manjinske elite na izazove pred kojima se nalazi zajednica, već doprinosi i boljem poimanju statusa manjinskih zajednica u Srbiji, čime se preporučuje i čitateljstvu iz drugih nacionalnih zajednica, pogotovu elitama koje ozbiljno shvaćaju postavljena pitanja i same žele dati adekvatne odgovore.

Miroslav Keveždi

Ivan Bonus, *Moj voljeni i kićeni Srijem, Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata*, Zagreb, 2011., 356 str.

Tematiziranje povijesti i suvremenih društvenih prilika srijemskih Hrvata u znanstvenim i publicističkim djelima Hrvata u Vojvodini visoko je podzastupljeno. Razloga tomu je više, no najvažniji su, čini se, malobrojnija intelektualna elita te slabija institucionalna izgrađenost hrvatskih udruga kulture u Srijemu. Naime, osim Marka Kljajića (*Golubinci kroz povijest*, HRID, Subotica, 1996.; *Slankamen kroz povijest*, HRID, Subotica, 1996.; *Kako je umirao moj narod*, HRID, Subotica, 1997.; *Sveti Juraj u Petrovaradinu*, Rimokatolički župni ured svetog Jurja, Petrovaradin, 2004.; *Surčin kroz povijest*, Župni ured Presveto Trojstvo Surčin, Vinkovci i Petrovaradin, 2010.), Antuna Devića (*Župa Kukujevići*, vlastita naklada, Jarmina, 2006.; *Župe Čerević i Beočin*, Mirko Gračan : Tiskara Pauk, Jarmina-Cerna, 2008.; *Župe Hrtkovići i Ni-*

kinici, Vlastita naklada, Jarmina, 2010.; *Župe Beška i Maradić*, Vlastita naklada, Jarmina, 2010.; (s Blažom Zmaićem) *Župa Irig*, Vlastita naklada, Irig, 2010.) i Jasne Čapo Žmegač (*Srijemski Hrvati*, Durieux, Zagreb, 2002.; *Strangers Either Way: The Lives of Croatian Refugees in Their New Home*, Berghahn Books, New York-Oxford, 2007.), niti se jedan drugi autor ne bavi ozbiljnije niti intenzivnije Hrvatima u Srijemu.

Pa ipak, izuzetak u tom nizu je odnedavno zajednički projekt srijemskih Hrvata: „Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema“, koji je već urodio i plodom – koncem 2011. objavljen je, naime, njegov prvi svezak (*Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, sv. 1, A – Fur, gl. ur. Eduard Hemar, Libera editio d. o. o. i Hrvatsko akademsko društvo, Zagreb-Subotica, 2011.). Na 210 stranica obrađeno je oko 200 natuknica (od Ivica Abjanovića do Ernesta Furjakovića) u kojima su prikazani životopisi značajnih osoba iz prošlosti i sadašnjosti srijemskih Hrvata, ali i ne-Hrvata koji su svojim djelovanjem pridonijeli hrvatskoj zajednici u istočnome Srijemu. Kada bude dovršen, *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema* će zacijelo nadomjestiti velike praznine kada je riječ o spoznajama o Hrvatima u Srijemu danas, njihovim prinosim u kulturi, umjetnosti, znanosti, politici, sportu..., riječju povijesti i sadašnjosti prostora na kojima (su) živ(j)e(li), te biti neizostavno štivo za svakoga tko se želi baviti poviješću srijemskih Hrvata.

Na temelju navedenoga čini se jasnim zašto je svaka nova knjiga u kulturnom prostoru vojvodanskih Hrvata koja tematizira hrvatstvo Srijema i više nego dobrodošla. Napose to vrijedi za one

knjige čiji sadržaji referiraju na suvremenost – naime, tragedija srijemskih Hrvata od 1991. do 1996. još uvijek očekuje svestranije i detaljnije elaboracije, nova i cjelovitija istraživanja, dokumentiranije prikaze zbivanja, sinteze u tumačenjima... Drugim riječima, knjiga Marka Kljajića *Kako je umirao moj narod* i Milana Bićanića *Srijem – krvavo krilo Hrvatske* (Mladost, Zagreb, 1994.), premda i više nego korisne, zacijelo nisu dovoljne.

Jedan dio navedenih nedostataka nadomješta i knjiga Ivana Bonusa,¹

¹ Rođen je u Starom Slankamenu 4. ožujka 1943. Pučki je pjesnik, glazbenik i društveni djelatnik. Odrastao je u seljačko-ribarskoj obitelji. Kao sedamnaestogodišnjak se uključio u rad KUD-a *Stjepan Radić* u Novom Slankamenu (danas HKPD *Stjepan Radić*), gdje je kroz dramsku i glazbenu sekciju počelo njegovo javno djelovanje, a kasnije je u okviru tog društva osnovao i literarnu sekciju. Odglumivši na desetke uloga u dramama i raznim skečevima te pjevajući pred publikom, postao je vrsni amaterski zabavljač, a skladao je i nekoliko tamburaških pjesama za KUD *Stjepan Radić* u kojem je djelovao. Jedan je od osnivača DSHV-a u Subotici 1990. i član njegova vijeća te osni-

koja na memoarski način i uz snažne obrise autobiografskih podataka bilježi i sudbinu Hrvata u Srijemu, poglavito u Slankamenu, u razmaku od posljednjih pedesetak godina. Dakle, od autora života u starom zavičaju – vojvođanskom dijelu Srijema, preko vremena protjerivanja 1990-ih godina XX. stoljeća, pa do snalaženja u novom zavičaju – brojnim mjestima u Republici Hrvatskoj, i ponovnog okupljanja oko Zajednice protjeranih Hrvata iz Vojvodine i djelovanja u njoj.

Takvu namjeru pojašnjava i sam autor u „Predgovoru“ (str. 5-6) sljedećim riječima: „Knjiga koju držite u ruci nastala je od mojih zabilježaka s raznih skupova, sastanaka, priredaba i manifestacija, koje sam svojedobno vodio ili im nazočio, i sjećanja na moju prošlost. (...) Kada sam sve to posložio, opisan je veliki dio mojeg života u društvenom životu Hrvata u Srijemu, a onda sam dodao i moj osobni i obiteljski dio, kako bih zaokružio svoje življenje, kada sam već zaronio u vlastitu prošlost. Tako sam, na neki način, izišao iz prvobitno

zamišljenoga okvira knjige koja se trebala ticati samo Zajednice, u vjeri kako bi bez mogega životopisa to bila nedorečena knjiga“ (str. 5).

No, čitatelju bi, u nastojanju da spozna sudbine srijemskih Hrvata, napose tijekom 1990-ih, najveća prepreka moglo biti upravo to što se u cijeloj knjizi naočigled prelijeva osobna povijest autora s pojedinim segmentima iz povijesti Hrvata u Srijemu, ponajprije kulturnoga i političkoga života, pri čemu su dionice koje se odnose na osobnu povijest autora često zagušene nepotrebnim detaljima. Posljednje spomenutom pridonosi i neobično veliki broj fotografija na kojima je u velikoj većini prikazan autor, što onda djeluje pomalo degutantno. Na taj način, čini se, dobiveno je djelo sa značajnim obimom autobiografskih sadržaja, relativno slabe književne vrijednosti, koje su, može se reći, onda značajno zasjenile prikaz suvremene povijesti Hrvata u Srijemu.

Formalno promatrano, knjiga je podijeljena u dva dijela. U prvom, nazvanom „Prvi dio“ (str. 7-80), autor opisuje u 21 kratkom potpoglavlju „Nevidljiva nit“ svoje djetinjstvo u Zagradu, donosi povijest uže obitelji, prikazuje odrastanje u Slankamenu kraj Dunava, piše o odlasku u JNA, na rad u SR Njemačku, o angažmanu u mjesnom KUD-u „Stjepan Radić“, početku pjesnikovanja, bijegu u Hrvatsku..., tako da bi se ovaj dio knjige mogao slobodno imenovati i kao „Autobiografija Ivana Bonusa do odlaska u Hrvatsku“ i ne bi se uopće pogriješilo.

Drugi, obimom dosta dulji, dio naslovljen „Osvrt u nazad“ (str. 81-342), bogatiji je podacima koji mogu biti od koristi onima koji se bave poviješću Hrvata u Srijemu, napose onom su-

---

vač Ogranka DSHV-a Slankamen. Na prvim parlamentarnim izborima neposredno nakon raspada SFR Jugoslavije bio je kandidat te stranke, a nedostajalo mu je samo 13 glasova za ulazak u Narodnu skupštinu Jugoslavije. Zbog prijetnje ubojstvom odselio se u Zagreb 1991., gdje je 28. prosinca s istomišljenicima osnovao Zajednicu prognanih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, a nešto kasnije i Zavičajni klub Slankamenaca. U svome književnom opusu izdao je 21 knjigu, član je Uredničkog vijeća *Zova Srijema* i njegov stalni kolumnist, a piše i za glasilo Zavičajnog kluba Hrtkovčana *Gomolava* i druge listove zavičajnog značaja. (Podaci iz članka Zlatka Žužića „Bonus, Ivan“, *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, str. 88-89).

vremenom i političkom. Naime, tek na nekoliko stranica autor prikazuje raniju povijest kulturnog života u Slankamenu, koji dobiva na zamahu nakon osnutka kulturne udruge 1902., i političkoga života (npr. posjet Slankamenu Stjepana Radića 1923.), da bi glavnina drugog dijela bila posvećena opisu događaja od 1990-ih do konca 2002. godine (str. 84-342). Ostaje, međutim, nejasno zašto je s tom godinom prestao prikaz povijesti iz života Ivana Bonusa i Hrvata iz Srijema, budući da je knjiga objavljena deset godina kasnije.

Sadržajno promatrano, pak, drugi dio knjige može se podijeliti na dio koji tematizira Hrvate u Srijemu prije protjerivanja, i to kroz prve značajnije aktivnosti oko Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini u Srijemu od 1990. do 1991. godine u koje je autor bio djelatno uključen (osnutak podružnica i mjesnih organizacija u Srijemu, prvi izbori na kojima je Ivan Bonus bio kandidat, pokretanje stranačkog glasila *Glas ravnice*, početak etničkog čišćenja u Srijemu..., str. 84-140), i nakon Bonusovog nedragovoljnog odlaska u Hrvatsku 1991. – htjelo ga se ubiti! – što se prati mahom kroz aktivnosti oko osnutka Zajednice protjeranih Hrvata iz Vojvodine, zatim aktivnosti same Zajednice 1990-ih godina i javnog djelovanja Ivana Bonusa. Kako se sadržaj knjige bliži kraju, tako se smanjuje i broj podataka značajnih za prognane srijemske Hrvate u Hrvatskoj i za rad Zajednice, dok dominiraju informacije o bogatom društvenom i kulturnom djelovanju Ivana Bonusa.

Zaključno se može reći da će knjiga Ivana Bonusa *Moj voljeni i kićeni Srijem* biti obvezno štivo za svakoga tko se zanima za povijest Hrvata u Srijemu u raz-

doblju od 1990-ih do konca 2002. godine, budući da o događajima i procesima iz tog vremena piše neposredni sudionik i svjedok brojnih zbivanja.² Pa ipak, za dobivanje opće slike o društvenim prilikama i moguće spoznaje za povijesne sinteze za navedeno razdoblje čitatelj će morati konsultirati i drugu literaturu.

Glede, pak, ukaza na neuobičajenu „osobizaciju“ većeg dijela iznesenoga sadržaja u Bonusovoj knjizi, treba opetovano istaknuti kako su Hrvati iz Vojvodine još jednom očitovali slabost kada je u pitanju memoriranje vlastitoga trajanja kao nacionalno-manjinske zajednice: kao da se usud ove zajednice kad je o kolektivnom memoriranju riječ očituje u pretjeranoj potrebi „osobizacije“ svega što je opće! Naime, čini se, kako to ne vrijedi samo za Hrvate u Bačkoj, koji su to nekoliko puta posvjedočili, već i za veći broj Hrvata u Vojvodini.

Tomislav Žigmanov

Alojzije Stantić, *Ris i obiteljska dužijanca u subatičkom ataru*, Organizacijski odbor Dužijanca 2011. i HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica, 2011., 106 str.

Proslava stote obljetnice dužijance u Subotici potaknula je njezine organizatore da se osvrnu i na prošlost ove žetvene svečanosti, na tradicijski način života koji se tom manifestacijom evocira, na svjetonazor i prakse ljudi koji su završetak žetve slavili na salašima u

² Pri tomu, čitatelj će ove knjige morati čitati i čitati mnogo stranica ne bi li došao do kakve-takve slike o nekom događaju iz suvremene povijesti Hrvata u Srijemu, budući da u njima nema uvijek, osim eventualne važnosti za samoga Bonusa, relevantnih podataka.